

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ BÜYÜMESİ VE SORUNLU KREDİ GELİŞİMİNİN ANALİZİ: 2012-2022 DÖNEMİ

Hamdullah YUCA, Dr.

Ziraat Bankası Bölge Müdürü, Ziraat GSYO A.Ş. Genel Müdürü(Eski)

hamdullahyuca@hotmail.com,

ORCID: 0009-0009-0439-3730

ÖZET

Krediler banka finansal tablolarında ağırlıklı bir yere sahip olduğundan aktif kalitesinin bozulmaması için verilen kredilerin sorunsuz şekilde geri dönüşünün sağlanması oldukça önemlidir. Aksi takdirde oluşacak sorunlu kredi rakamı banka açısından önemli riskleri ortaya çıkartacaktır. Çalışmamızda, Türk bankacılık sektörü tarafından verilen toplam nakdi krediler ile bu krediler karşılığında oluşan sorunlu kredilerin gelişim trendinin tespiti ve karşılaştırılması amacıyla; 2012-2022 arası dönem oran analizi yöntemi ile analize konu edilmiştir. Türkiye’de 2018 yılında kur kaynaklı yaşanan finansal dalgalanma ile 2020 yılında başlayan covid-19 pandemisinin de söz konusu kalemlere olan etkisi çalışma kapsamında incelenmiştir. 2018 yılında yaşanan yüksek kur artışları sonucunda 2018 ve 2019 yılsonlarında kredi büyümesi yavaşlarken bunun karşılığında sektörün takipteki krediler oranı yükselmiş ve 2019 yılsonunda maksimum orana çıkmıştır. Pandemi sürecinde ise kredi büyümesi devam ederken takipteki krediler oranının düşüş eğilimine girdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, hem 2018 kur yükseliş sürecinde hem de pandemi döneminde kredi büyümesi ve takipteki krediler oranı bakımından kamu bankalarının diğer banka gruplarına göre daha olumlu bir performans gösterdikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: BANKACILIK SEKTÖRÜ, KREDİ, KREDİ BÜYÜMESİ, SORUNLU KREDİLER, KREDİ RİSKİ

JEL Kodları: G20, G21, G32

ANALYSIS OF LOAN GROWTH AND NON-PERFORMING LOAN DEVELOPMENT IN THE TURKISH BANK SECTOR: 2012-2022 PERIOD

ABSTRACT

Since loans have a predominant place in bank financial statements, it is very important to ensure that the loans given are returned smoothly in order to prevent asset quality from deteriorating. Otherwise, the number of non-performing loans that will arise will reveal significant risks for the bank. In our study, in order to determine and compare the development trend of total cash loans given by the Turkish banking sector and non-performing loans created in return for these loans; The period between 2012 and 2022 was analyzed using the ratio analysis method. The effects of the exchange rate-related financial fluctuation in Turkey in 2018 and the covid-19 pandemic that started in 2020 on these items was examined within the scope of the study. As a result of the high exchange rate increases in 2018, loan growth slowed down at the end of 2018 and 2019, while the sector's non-performing loans rates increased and reached the maximum rate at the end of 2019. It has been determined that during the pandemic period, while loan growth continued, non-performing loans rates entered a downward trend. In addition, it was observed that public banks showed a more positive performance than other bank groups in terms of loan growth and non-performing loans rates both during the 2018 exchange rate rise and the pandemic period.

Keywords: BANKING SECTOR, CREDIT, CREDIT GROWTH, NON-PERFORMING LOANS, CREDIT RISK

JEL Codes: G20, G21, G32

1.Giriş

Süreç içerisinde bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelerle birlikte çok sayıda yeni finansal enstrüman ortaya çıkmasına rağmen, kredi verme işlemi halen bankaların temel fonksiyonu olma özelliğini sürdürmektedir. Banka bilançolarında krediler kalemi ağırlıklı bir yer tuttuğundan, bilançonun aktif kalitesinin bozulmaması ve sağlıklı bir bilanço yapısının sürdürülmesi için verilen kredilerin sorunsuz şekilde geri dönüşünün sağlanması oldukça önemlidir.

Kredilendirme sürecinde bankaların karşı karşıya kaldıkları en önemli finansal risk kredi riskidir. Kredi riski almak ve bunu yönetmek bankacılığın uzmanlık gerektiren en temel konularından birisidir. Kredi riski, kredi müşterisinin taraflar arasında yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen vadesinde yerine getirememesinden kaynaklı bankanın karşılaşılabileceği zarar olasılığı olarak tanımlanabilir. Bankalar açısından kredi riskinin doğru yönetilememesinin olumsuz sonuçlarının başında sorunlu kredi oluşumu gelmektedir.

Çalışmamızda, Türk bankacılık sektörü kredi gelişimi ile birlikte sorunlu kredilerin tanımı, oluşum nedenleri ile bankacılık sektörüne ve reel sektöre etkileri ele alınmıştır. Bu bağlamda, 2012-2022 döneminde Türk bankacılık sektörü tarafından verilen toplam nakdi krediler ile bu krediler karşılığında oluşan sorunlu kredilerin gelişimleri analiz edilmiştir. Oran analizleri ile banka grupları bazında sorunlu kredi rakamlarının dağılımı irdelenmiş, sektörün belirtilen dönem içerisindeki kredi büyümesi ve takip oranlarına ilişkin tespitler ve değerlendirmeler yapılmıştır. Ülkemizde 2018 yılının ağustos ayında meydana gelen yüksek kur artışları ve 2020 yılında başlayan covid-19 pandemisi de inceleme dönemimiz içerisinde yer almaktadır. Türk bankacılık sektörünün krediler ve sorunlu kredilerine ilişkin literatürde çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, bir bütün olarak 2018 kur dalgalanması ve pandemi konusunun da bu süreçler üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların nispeten daha az olduğu görülmüştür. Türk bankacılık sektörünün 10

yıllık dönemini kapsayan çalışmamız içeriğinde hem 2018 kur dalgalanmasının hem de pandeminin kredi ve sorunlu krediler üzerindeki etkisi yer aldığından, bu yönüyle de literatüre katkı yapması beklenmektedir.

2. Literatür

Bankacılık sektörüne ilişkin kredi gelişimi ile sorunlu krediler konusunda literatürde yapılan çalışmalar tarafımızca irdelenerek belli noktalarda istifade edilmiştir. Söz konusu çalışmaların bazılarına dair kısa anlatımlar aşağıda yer almaktadır.

Şahbaz ve İnkaya (2014), Türk bankacılık sistemindeki sorunlu kredilerin gelişimini ve sorunlu kredilerin hem bankacılık sektörü hem de ülke ekonomisine olan etkilerini analiz etmek amacı ile, 1998- 2012 yıllarına ait çeyrek dönemlik veriler ekseninde sorunlu krediler ile makroekonomik değişkenler (bankacılık sektörü yurtiçi kredi hacmi, GSYİH reel büyüme, toplam özel tüketim harcamaları ve özel sabit sermaye harcamaları) arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ve VAR yöntemini kullanarak analiz etmiştir. Çalışma kapsamında eş-bütünleşme analizi, sorunlu krediler ile söz konusu makroekonomik değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu ortaya koyarken, Granger nedensellik testleri ile bu ilişkilerin çift yönlü olduğu sonucuna varılmıştır.

Yücememiş ve Sözer (2010), Türk bankacılık sektöründeki takipteki kredi oranının dönemler itibariyle gelişimlerini incelemiş, bu bağlamda 2001 ve 2008 krizlerinde takibe intikal eden kredi tutarlarının gelişimini mukayese ederek artı ve eksi yönleriyle karşılaştırmıştır. Ayrıca, finansal başarısızlık ve sorunlu kredi oluşum nedenleri, banka ve ekonomik hayata etkileri ile buna karşı alınabilecek önlemler de çalışma kapsamına alınmıştır. Bankacılık sektörünün genel ekonomik gidişat ile paralel hareket etmekte olduğu, kredi kalitesindeki bozulmanın ve sorunlu kredi artışının da diğer sebepler ile birlikte temelinde genel ekonomik bozulmanın sonucunda ortaya çıkan bir durum olduğu sonucuna varılmıştır.

Macit ve Keçeli (2012), 2005-2011 arası dönemde Türk katılım bankaları için takipteki kredi oranını belirleyen makroekonomik ve mikro faktörleri inceleme

konusu yaptıkları çalışma sonucunda, kredilerin toplam varlıklara oranının yüksek olduğu bankalarda takipteki kredi oranının daha düşük olduğu, aktif büyüklüğünün de takipteki kredi oranını negatif etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Koyuncu ve Saka (2011), Çoklu Regresyon Analiz yöntemini kullanarak Türkiye’de takipteki kredilerin özel sektöre verilen krediler ve yatırımlar üzerindeki etkisini 1986-2008 yıllarını kapsayacak şekilde analiz konusu yapmışlardır. Analizler doğrultusunda takipteki kredilerin, özel sektöre sağlanan yurtiçi kredileri ve yatırımları negatif yönde etkilediği, takipteki kredilerin artması sonucunda Türkiye’de özel sektöre sağlanan kredilerin ve yatırımların azalacağı sonucuna varılmıştır.

Babuşçu vd. (2016), sektörde faaliyet gösteren bankaların takip hesaplarında izlenen kredilerinin varlık yönetim şirketlerine satışı sürecine ilişkin, 2008-2015 döneminde satış öncesi ve sonrası farklılaşan söz konusu orandaki değişikliklerin verimlilikleri üzerindeki etkisini Uzaklık Yönlü Fonksiyon Yaklaşımı kullanarak araştırmış, etkin çıkan bankaların etkinliğinin takipteki kredilerin satışından etkilenmediği, etkin çalışmayan bazı bankaların etkinliğinde ise iyileşmeye neden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yüksel (2016), Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların takipteki krediler oranını belirleyen faktörlerin tespit edilmesi amacıyla, 5 adedi makroekonomik ve 8 adedi bankalara özgü olmak üzere toplamda 13 adet değişkene ait 1988 ve 2014 dönem aralığındaki yıllık verileri kullanarak MARS yöntemiyle oluşturduğu model sonucunda, USD kurundaki artışın bankaların takipteki krediler oranını arttırdığı, bankaların faiz gelirlerinde ve ülkenin büyüme oranındaki artışın ise söz konusu oranı azalttığı sonucuna ulaşmıştır.

Berger ve De Young (1997), Granger Nedensellik Testi ile takipteki kredilerin nedenlerini, geliştirdikleri dört farklı hipotez ile analiz etmiş ve maliyet etkinliğinin takipteki kredileri azalttığı, sermaye yapısındaki zayıf görünümün takipteki krediler

oranını arttırdığı, sermaye oranı ile takipteki krediler arasında ters yönlü ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Skarica (2014), panel veri analiz yöntemi ile Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren bankalar üzerinde yaptığı çalışma sonucunda, büyüme oranı, enflasyon ve işsizlik oranlarının takipteki krediler oranını etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Beybur ve Çetinkaya (2021), covid-19 pandemisinin bankacılık sektöründeki nakdi krediler ve takipteki alacak miktarında meydana getirdiği etkilerin ölçülmesi amacıyla pandemi sürecinde geçen 12 aylık veriler ile pandemi öncesi geçen 12 aylık verileri incelemiş, pandemi sürecinde bankacılık sektörünün takibe dönüşüm oranının pandemi öncesi döneme göre azaldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Sezal (2022), Türkiye’de Covid-19 haftalık vaka sayıları ile Türk bankacılık sektörü takipteki kredi hacmi arasındaki ilişkiyi incelemiş, bu kapsamda pandemide ilk vaka sayısının ilan edildiği tarih olan 13.05.2020 ile 20.05.2022 tarihleri arasındaki haftalık verileri kullanmıştır. Değişkenler arasında nedenselliğin olup olmadığı, nedensellik ilişkisi varsa yönlerinin tespit edilebilmesi için Hatemi-J (2012) asimetrik nedensellik testlerinden yararlanılmış, çalışma sonucunda Covid-19 vaka sayıları ile takipteki krediler arasında nedensellik yönünden anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Demirel (2021), Türk bankacılık sektöründe covid-19 salgınının toplam kredi ve mevduatlara etkisini araştırmıştır. Bu kapsamda BDDK verilerinden yararlanılarak 2018- 2021 arası değişim hesaplanmış ve farklılık analizleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, pandemi sürecinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla alınan tedbirlerin etkisiyle özellikle kredilerde önemli düzeyde artış olduğu sonucuna varılmıştır.

Sezal (2020), Türkiye’de yüksek kur artışlarının yaşandığı 2018 tarihinden sonra ki sürecin Türk Bankacılık sektörüne olan etkisini araştırmıştır. Türk Lirası’ndaki aşırı değer kaybının enflasyonu hızla yükselttiğini ardından gelen yüksek faiz artırımlarıyla 2018 yılında Türkiye ekonomisinin daralma sürecine girdiğini, buna bağlı olarak bankacılık sektöründe de takipteki alacakların arttığını ve sonuçta Türk

bankacılık sektörünün karlılık rakamlarında ciddi düzeyde düşüş yaşandığı sonucuna varmıştır.

3. Sorunlu Krediler

3.1. Sorunlu Kredilerin Tanımı ve Kapsamı

Sorunlu kredi kavramını, banka ile kredi kullanan arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması şeklinde tanımlamak mümkündür (Aktaş, 2000:15). Görüldüğü üzere, kredinin vadesinde ödenmemesi veya ödemenin birkaç gün geçmesi tek başına krediyi sorunlu hale getirmemektedir. Kredinin sorunlu hale gelebilmesi için, bu ödemenin veya anlaşmanın önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi gerekmektedir. Önemli şekilde bozulma da kredi türüne, gecikme süresine, firmanın birden fazla onaylı kredisinde aynı anda veya birinde gecikme olmasına göre değişebilir. Örneğin, bireysel kredilerde bir taksitin gecikmesi, ticari kredilerde anaparanın vadesinden itibaren 30 gün gecikmesi bu kredileri sorunlu krediler sınıfına dahil etmemektedir. Ancak, ticari kredilerde anapara geri ödemesinin vadesinden itibaren 90 gün gecikmesi bu krediyi sorunlu hale getirmektedir (Selimler, 2006: 11).

3.2. Kredinin Sorunlu Hale Gelmesinin Başlıca Sebepleri

Kredilerin sorunlu hale gelmesine neden olan çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin tespiti için kredi açılan firmanın faaliyetleri, banka ile olan ilişkileri ve bankanın kredilendirme ve izleme süreçlerinin ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. Genel olarak kredilerin sorunlu hale gelme nedenlerini, firmalardan kaynaklanan nedenler, çevresel koşullarda meydana gelebilecek olumsuz gelişmeler ve bankadan kaynaklı nedenler şeklinde gruplandırmak mümkündür (Takan, 2002:34).

[1] **Firma Kaynaklı Sebepler:** Firmalara ilişkin içsel faktörler kredilerin sorunla hale gelmesinin önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Yönetim kalitesi ve faaliyetlerini yürütme şekilleri, üretimde buldukları mal

ve hizmetler ile bu mal ve hizmetlerin pazarlama koşullarında meydana gelen olumsuz gelişmeler, finansman politikalarındaki hatalar firma kaynaklı içsel faktörlerin başında gelmektedir (Yuca, 2012:127).

[2] **Banka Kaynaklı Sebepler:** Kredilerin sorunlu hale gelmesi bazen krediyi açan bankadan da kaynaklanabilmektedir. Özellikle krediyi açan şube veya birim yönetiminin kredinin tahsis, kullandırım ve izleme aşamasındaki yetkinlik ve becerisi kredinin sorunlu hale gelip gelmemesinde önemli rol oynamaktadır.

a. **Eksik İstihbarat ve Mali Tabloların Yetersiz Analizi:**

Firma ve ortaklarının moralitesine yönelik eksik istihbarat yapılmış olması, verilecek kredinin daha başlangıç aşamasında sorunlu hale gelme potansiyelini oldukça yükseltir. Dürüstlük ve ticari ahlak olarak bilinen moralite kavramı kredilendirme aşamasında tüm etmenlerin önüne geçebilmektedir. Finansal verileri olumlu ve ödeme gücü yerinde olsa dahi moralitesi kötü olan şahıs ve firmalara verilen kredilerde sorun yaşanma olasılığı her zaman yüksektir. Kredi talebinde bulunan firmanın mali verilerini ihtiva eden bilanço ve gelir tablosu gibi finansal tabloların sağlıklı bir şekilde tutulmuş olması ve bu tabloların deneyimli analistler tarafından detaylı şekilde analize tabi tutulması da kredi geri dönüşünde sorun yaşanmaması açısından son derece önemlidir.

b. **Yetersiz Teminat:** Teminatlar, verilen kredinin geri dönüşü bakımında güvence oluşturması yanında, kredi müşterisi üzerinde krediyi geri ödeme konusunda caydırıcı bir özellik taşımaktadır. Bu bakımdan kredi tahsis aşamasında alınacak teminatın tutarı ve nakde dönüşebilme kabiliyeti de dikkate alınmalıdır (Bodur, 2009:2).

c. **Kullanım Amacı ve Geri Ödeme Kaynağının Eksik Analizi:** Firmanın krediyi talep amacı ve kullanım alanı ile alınan kredinin hangi kaynaklardan geri ödeneceğine ilişkin eksik bir analiz

yapılmış olması verilecek kredinin geri tahsilinde sorunla karşılaşılmasına neden olabilmektedir (Uzunoglu, 1996:28). Kredinin tahsisi aşamasında, firmanın faaliyetlerinin, nakit akışının, dolayısıyla finansman ihtiyaçlarının doğru olarak analiz edilmemesi verilecek kredinin geri ödenmesinin doğru olarak zamanlanamamasına ve vadelerinin firmanın nakit akışı ile uyumsuz olmasına sebep olacak, böylece kredinin geri ödenmesinde sorunla karşılaşılacaktır (Takan, 2002:348).

d. **Kredi Yoğunlaşması:** Risklerin dağıtılması bankacılığın temel prensiplerinden birisidir. Kredilerin risk dağılımı ilkesi çerçevesinde kullanılması bankacılık sektöründe faaliyet gösteren tüm bankaların dikkat etmesi gereken temel bir ilkedir. Bankaların ödeme güçlüğüne düşmesinin ana sebeplerinden birisi de risk dağıtım ilkesine yeterince uyulmaması ve bunun sonucunda oluşan kredi riski yoğunlaşmalarıdır.

Bankaların kredi risklerini müşteriler arasında dağıtmaları daha sağlıklı bir kredilendirme tekniği olarak kabul edilir. Sınırlı sayıdaki bir müşteri grubuna yüksek miktarda kredi vermektense, kredinin küçük meblağlar halinde müşterilere dağıtılması tercih edilmelidir. Burada, riskin büyüklüğü, kredi kullanıcısının ödeme gücü yeterliliğine göre değil, kredinin miktarına göre belirlenir (Selimler, 2006:34).

e. **Kullandırmadan Sonra Yetersiz İzleme:** Kullanılan kredinin tamamen tahsil ve tasfiyesi sağlanıncaya kadar kredi müşterisinin banka tarafından etkin şekilde ve yakından izlenmesi gereklidir. Moralite ve mali açıdan firmada oluşabilecek değişimden haberdar olmak için, dönemsel olarak finansal verilerinin alınarak incelenmesi, periyodik aralıklarla firmaya ziyaretler yapılması bu bakımdan oldukça önem arz etmektedir.

[3] **Çevre Kaynaklı Sebepler:** Kredinin sorunlu hale gelmesine neden olan çevresel faktörler banka ve firma dışından kaynaklanan faktörleri kapsamaktadır. Bu faktörlerin başında ise ekonomik, politik ve teknolojik gelişmeler gelmektedir.

3.3. Sorunlu Kredilerin Etkileri

Sorunlu hale gelmiş bir kredi başta bu krediyi veren bankayı çeşitli yönlerden menfi bir şekilde etkilemektedir. Sorunlu kredi oranındaki artışlar dolaylı olarak bankacılık sektörünü ve akabinde tüm ülke ekonomisini olumsuz şekilde etkileyecektir.

3.3.1. Banka Üzerindeki Etkileri

Krediler banka bilançosunun aktif tarafında önemli bir yer almaktadırlar. Bu sebeple, bilançonun aktif kalitesinin bozulmaması açısından verilen kredilerin sorunsuz şekilde geri tahsilinin sağlanması son derece önemlidir. Canlı hesaplarda yer alan ancak sonradan sorunlu hale dönüşen kredi rakamları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve BDDK düzenlemeleri gereği buldukları hesaplardan çıkartılarak donuk alacak hesaplarına (Tahsil Olunacak Alacaklar- TOA) aktarılması gerekmektedir. Banka bilançosunda donuk alacak rakamlarının yükselmesi ise bankanın aktif kalitesini ve piyasadaki imajını olumsuz şekilde etkileyecektir.

BDDK tarafından yayınlanan "Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" gereği, bankalar donuk alacak hesaplarına aktardıkları kredi rakamları için mevzuatta öngörülen tutarlarda özel karşılık ayırmak zorundadırlar. Karşılık rakamları ise banka bilançosunun gider kalemlerinde yer aldığından banka karının düşmesine, dolayısıyla kar-zarar tablosunun olumsuz şekilde etkilenmesine neden olmaktadır.

TOA rakamının yüksek olması, bankaları sermaye yeterlilik rasyosu bakımından da olumsuz şekilde etkilemektedir. Sermaye yeterlilik rasyosu hesaplanmasında TOA %100 risk ağırlığına sahip aktifler olarak kabul edilmektedir. TOA / Toplam Krediler oranının yüksekliği, sermaye yeterlilik rasyosunun düşük çıkmasına, böylece bankaların daha fazla sermaye buldurmasına neden olmaktadır.

Sorunlu hale gelen kredilerin bankalara olan başkaca maliyetlerini genel olarak aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Seval, 2000:2; Kavcıoğlu, 2003:347).

- Sorunlu krediler sebebiyle bankanın piyasadaki imajı ve ismi zarar görecektir bu da bankanın rekabet şansını ve gelişimini menfi yönde etkileyecektir.
- Sorunlu krediler için ayrılan fonlar, alternatif yüksek getirili alanlara aktarılamadığından, bankalar açısından gelir kaybı doğacaktır.
- Sorunlu kredilerin takibi ve tahsili için ek idari ve hukuki giderler ortaya çıkacaktır.
- Sorunlu krediler banka çalışan ve yöneticilerinde sebep olacağı motivasyon kaybı ile iş verimlerinin düşmesine neden olacaktır.
- Sorunlu krediler için giderler kaleminde ayrılacak özel karşılıkların yüksekliği banka bilançosunun aktif kalitesini, karlılığını ve likidite yapısını menfi yönde etkileyecektir.

3.3.2. Reel Sektöre Etkileri

Sorunlu kredi rakamlarındaki artış sonucunda bankalar, mali yapılarında meydana gelen olumsuzlukları kontrol altına almak ve düzeltmek için, kredi müşterilerinden alacaklarını daha kısa zamanda tahsil etme yoluna gidebilmekte ve yeni kredi açmaktan vazgeçebilmektedirler. Özellikle finansal sistemde bankaların büyük ağırlığa sahip olduğu ülkelerde bu durum firmaları etkilemek suretiyle ekonomik durgunluğa yol açabilmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde, bankaların kredilerinin geri ödenmesini talep etmeleri, mali açıdan henüz sıkıntısı bulunmayan firmaların dahi nakit akışını bozarak likidite sıkıntısına düşmelerine, böylece tüm ekonominin olumsuz yönden etkilenmesine neden olmaktadır. Sorunlu kredi rakamlarındaki artış aynı zamanda ülke kaynaklarının daha verimsiz değerlendirilmesine de neden olmaktadır (Polat,1995:5). Bankaların verdikleri krediler için genelde kendi kaynaklarından çok başta mevduat sahipleri olmak üzere başka kaynaklardan istifade etmeleri nedeniyle, verilen kredilerde meydana gelecek sorun

sadece kendi mali yapıları açısından değil aynı zamanda genel ekonomi açısından da önemli sıkıntılara yol açabilmektedir (Yıldırım, 2007:57). Bu sonuçlar bir bütün olarak göz önünde bulundurulduğunda, bankacılık sektörü tarafından verilen kredilerin kalitesi hem sektörün kendisi hem de tüm ülke ekonomisi bakımından son derece önem arz etmektedir.

4. Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Değerlendirilmesi

4.1. Türk Bankacılık Sektörü Kredi Gelişimi

Türk bankacılık sektöründe, 2022 yılsonu itibariyle 35 adet mevduat, 6 adet katılım, 16 adet kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 57 adet banka faaliyet göstermektedir. Sahiplik gruplarına göre ise bu bankaların 13'ü kamu, 16'sı yerli özel, 28 adedi ise yabancılara aittir. (BDDK, 2022:1-2).

Türk bankacılık sektörünün 2012-2022 dönemine ait nakdi kredi gelişimi Tablo 1'de yer almaktadır. Tabloda toplam krediler başlığı altında bankaların kullandıkları toplam nakdi krediler yer almaktadır. Başka bir kredi türü olan gayrinakdi krediler toplama dahil edilmemiştir. Banka bilançosunda nakdi krediler aktifler içerisinde en önemli kalem olarak yer almakta iken, gayrinakdi krediler ise bilanço dışı yükümlülükler olarak nazım hesaplarda takip edilmektedir.

Tablo 1. Türk Bankacılık Sektörü Kredi Gelişimi

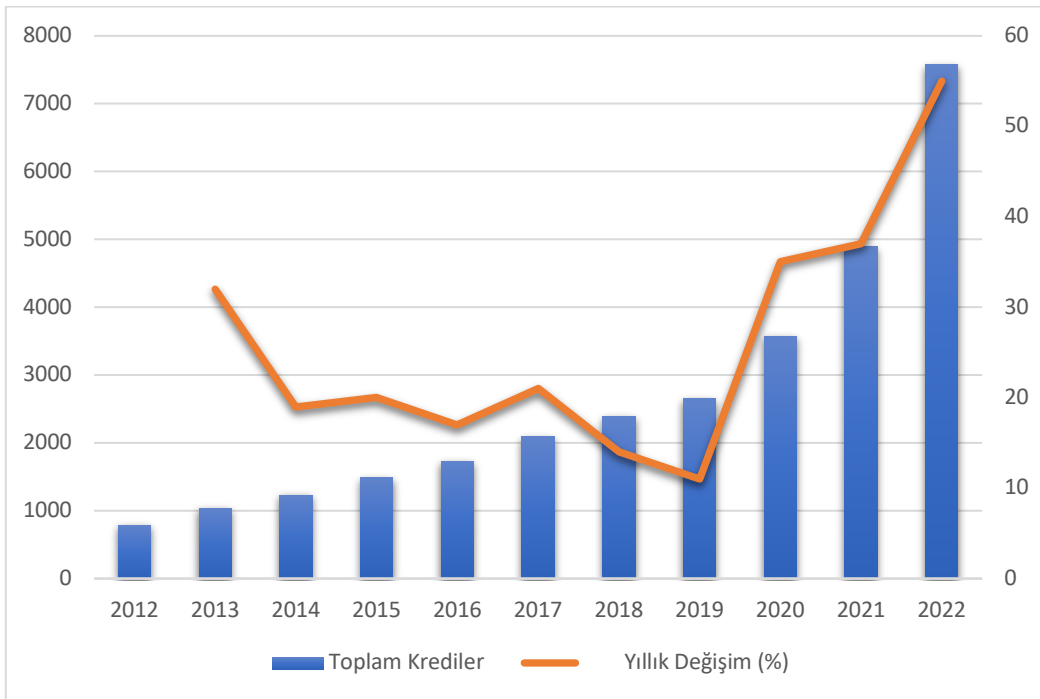
(Milyar TL)

Yıl	Toplam Krediler	Yıllık Değişim (%)
2012	795	-
2013	1.047	32
2014	1.241	19
2015	1.485	20
2016	1.734	17
2017	2.098	21
2018	2.394	14
2019	2.656	11
2020	3.576	35
2021	4.901	37
2022	7.581	55

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeler, Aralık 2022-2021
(<https://www.bddk.org.tr/Veri/EkGetir/8?ekId=131>)

Türk bankacılık sektörünün 2012-2022 arası dönemine ait nakdi kredi gelişim trendi incelendiğinde, 2013 yılında bir önceki yıla göre %32 oranında artış olurken, bu tarihten sonra 2020 yılına kadar gerçekleşen artışlar hep bu oranın altında kalmıştır. 2020 yılında itibaren artış oranları 2013 yılındaki oranın üzerine çıkmış ve 2022 yılsonunda bir önceki yıla göre kredi artış oranı %55 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Son on yıllık periyod incelendiğinde en düşük artış oranı 2019 yılında gerçekleşmiştir. Bu durum 2018 yılında yaşanan kur artışı ile birlikte ekonomide yaşanan olumsuz süreç ile alakalıdır. 2020 yılı itibariyle oluşan artışın temel nedeni ise yaşanan covid-19 pandemi sürecinin ekonomiye olumsuz etkisinin minimize edilmesi amacıyla, başta kamu bankaları öncülüğünde olmak üzere Kredi Garanti Fonu'nun da devreye girmesinin etkisiyle verilen kredilerden kaynaklanmaktadır. Pandemi sürecinin normale dönmesi ve ekonomilerin açılması ile kredi büyüme oranları 2022 yılsonunda zirveye çıkmıştır.

Grafik 1. Türk Bankacılık Sektörü Kredilerin Gelişimi

Kaynak: Tablo 1'den faydalanılarak hazırlanmıştır.

4.2. Türk Bankacılık Sektörü Donuk Alacaklar Gelişimi

Bankacılık literatürü ve uygulamasında sorunlu krediler ile eş anlamlı olmak üzere donuk alacaklar, tahsili gecikmiş alacaklar (TGA), takipteki krediler, tasfiye olunacak alacaklar (TOA) gibi kavramlar da kullanılmaktadır. BDDK tarafından konu ile ilgili yayınlanan yönetmelikte ve sektöre ilişkin oluşturulan verilerde genel olarak donuk alacak kavramı kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünde donuk alacak kavramı kullanılmıştır.

BDDK tarafından yayınlanan Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği'nin 5. Maddesinde donuk alacaklar ile ilgili hükümler yer almakta olup, bu yönetmelik uygulamasında; 4. madde kapsamında üçüncü, dördüncü ve beşinci grupta sınıflandırılan krediler donuk alacak olarak kabul edilir(Resmi Gazete, 22 Haziran 2016, Sayı. 29750).

Yapılan düzenlemeye göre birinci, ikinci ve üçüncü fıkralar uyarınca donuk alacak olarak kabul edilen krediler ilgili donuk alacak gruplarında sınıflandırılır.

Borçlusunun aynı banka tarafından verilmiş birden çok kredisinin mevcut bulunması ve bu kredilerden herhangi birinin yapılan sınıflandırma gereği donuk alacak olarak kabul edilmesi durumunda, söz konusu borçlusunun bankadan kullanmış olduğu tüm kredileri donuk alacak olarak aynı grupta sınıflandırılır. Ancak, tüketici kredileri borçlu yerine kredi bazında değerlendirilebilir ve birden fazla tüketici kredisi kullandırılmış olan bir borçlusunun bu kredilerinden birinin donuk alacak olarak sınıflandırılması halinde, diğer tüketici kredileri bankaca birinci grup haricindeki gruplar altında sınıflandırılabilir.

Borçlusunun kredilerinin donuk alacak olarak sınıflandırılması halinde, borçlusunun dâhil olduğu risk grubu içerisinde yer alan diğer borçluların kredi değerliliği de sınıflandırma tarihinde ayrıca değerlendirilir ve 4. üncü maddede belirtilen koşulların taşınması halinde bunların kredileri de donuk alacak olarak sınıflandırılır.

Türk bankacılık sektörünün 2012-2022 dönemine ait brüt donuk alacak gelişimi ve kredinin takibe dönüşüm oranı Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Türk Bankacılık Sektörü Donuk Alacaklar Gelişimi

(Milyar TL)

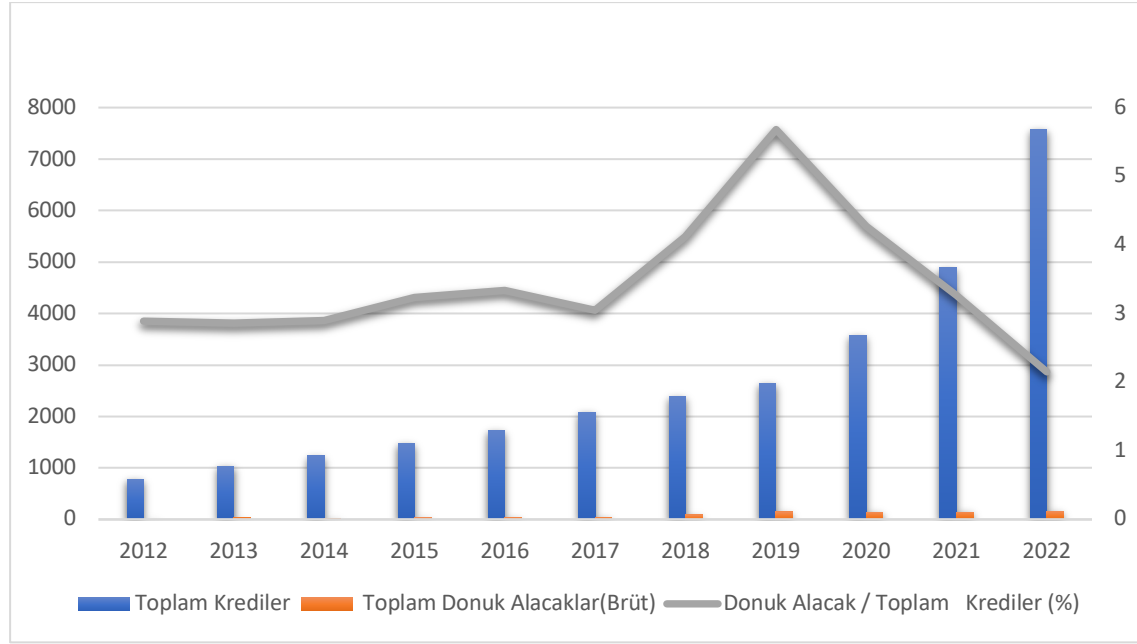
Yıl	Toplam Krediler	Toplam Donuk Alacaklar(Brüt)	Donuk Alacak / Toplam Krediler (%)
2012	795	23	2,89
2013	1.047	30	2,86
2014	1.241	36	2,90
2015	1.485	48	3,23
2016	1.734	58	3,34
2017	2.098	64	3,05
2018	2.394	97	4,05
2019	2.656	151	5,68
2020	3.576	152	4,25
2021	4.901	160	3,26
2022	7.581	163	2,15

Kaynak: BDDK internet sitesindeki verilerden yararlanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo 2'ye bakıldığında; 2012 yılından 2022 yılına kadar geçen 10 yıllık sürede, Türk bankacılık sektörünün kredi hacmi %854 oranında artarken, takipteki alacakların ise %609 oranında arttığı görülmektedir. Yine, 2022 yılında sektörün kredi hacmi 2021 yılına göre %55 artarken, takipteki alacaklar ise %1,9 artmıştır.

2014 yılına kadar %3 oranının altında benzer bir artış trendi gösteren TOA rakamı 2015 yılından sonra %3 oranının üzerinde seyretmeye başlamış ve 2019 yılındaki %5,68 ile en yüksek oranına ulaşmıştır. Ülkemizde 2018 yılı içerisinde döviz kurlarındaki yüksek artış sonucu yaşanan finansal dalgalanma bankacılık sektörüne dolayısıyla TOA rakamlarına etkisini maksimum olarak 2019 yılında göstermesi bunda temel etken olmuştur. 2019 yılında maksimum orana ulaşan TOA rakamı sonraki yıllarda tekrar düşüş eğilimine girmiş ve 2022 yılsonunda %2,15 olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere ağırlıklı olarak 2020 yılından itibaren etkili olan covid-19 pandemi sürecinde, bireylerin ve işletmelerin faaliyetlerine devam edebilmeleri amacıyla Kredi Garanti Fonu'nun da dahil olduğu ve kamu bankaları öncülüğünde başlatılan ticari ve bireysel kredi kampanyaları sonucunda oluşan kredi büyümesi ile işletmelerin ve bireylerin daha önce kullanmış oldukları kredilere ilişkin getirilen yapılandırma imkanları da, takip rakamlarının düşmesindeki önemli etkenler olduğu değerlendirilmektedir.

Grafik 2. Türk Bankacılık Sektörü Donuk Alacakların Gelişimi

Kaynak: Tablo 2'den faydalanılarak hazırlanmıştır.

4.3. Banka Grupları Bazında Donuk Alacak Gelişimi

Türk bankacılık sektörünün 2012-2021 arası dönemine ait banka grupları bazında donuk alacakların (takipteki kredilerin) toplam kredilere oranları, diğer bir ifadeyle takibe dönüşüm oranları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. Banka Grupları Bazında Donuk Alacak Gelişimi

	Takipteki Krediler(Brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Kamu Sermayeli MB	3,3	2,9	3,0	2,7	2,9	2,7	3,2	4,4	3,2	2,6	
Özel Sermayeli MB	2,2	2,3	2,4	2,8	3,4	3,1	4,8	7,2	6,1	4,5	
Yabancı Sermayeli MB	4,9	4,4	4,1	3,9	4,0	3,7	5,6	7,5	5,7	4,5	
Kalkınma ve Yatırım B	0,8	0,8	0,8	0,6	0,5	0,5	0,8	1,0	1,1	1,0	

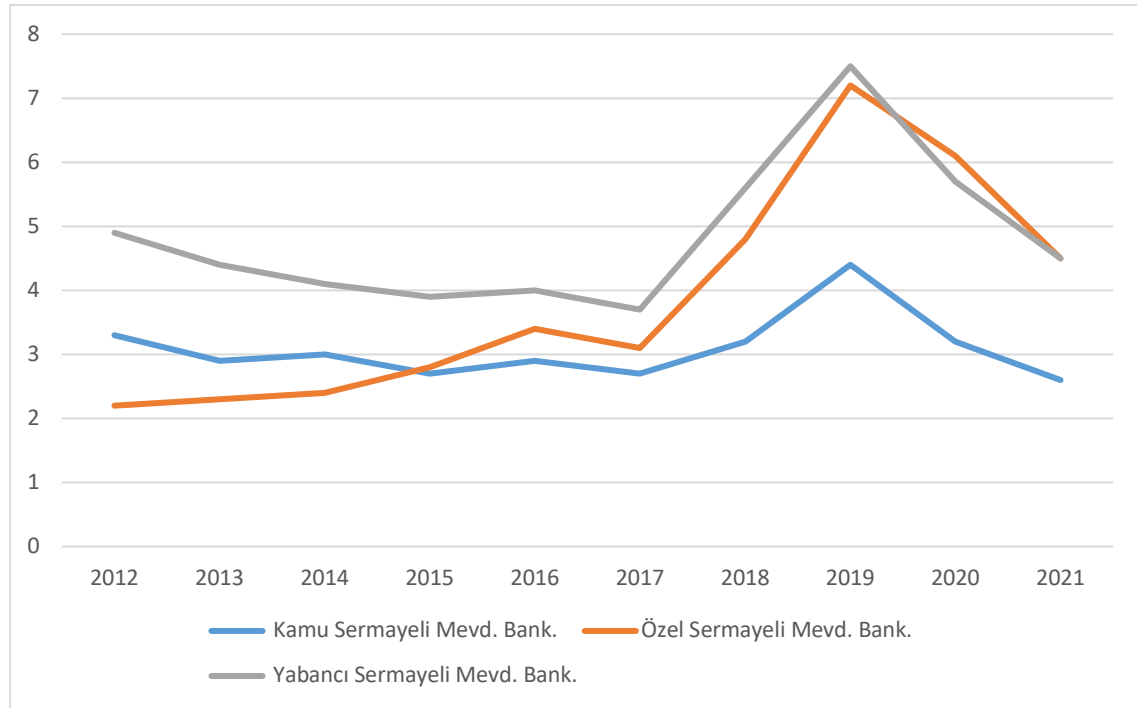
Kaynak: TBB, Bankacılık, Banka ve Sektör Bilgileri, İstatistiki Raporlar, Seçilmiş Rasyolar (<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>)

Tablo 3'te görüldüğü üzere takip oranları tüm banka grupları bazında belirtilen yıllar boyunca istikrarlı bir bant içerisinde devam etmekle birlikte bu sürecin 2018 ve özellikle 2019 yılı içerisinde nispeten olumsuzla döndüğü ve tüm banka gruplarında takip oranlarının söz konusu yıllarda arttığı görülmektedir. Kredi gelişimi ile ilgili bölümde de belirttiğimiz üzere 2018 yılında Türkiye'de yaşanan yüksek kur artışları bu olumsuzluğun meydana gelmesinin ana nedenidir. 2018 yılı içerisinde yaşanan bu

süreç kredi gelişimi tarafında 2018 ve 2019 yılsonlarında önceki dönemlere göre düşüşe neden olurken, aksi yönde olmak üzere ve de bu sürecin doğal sonucu olarak TOA oranlarında belirtilen yılsonlarında artışa sebebiyet vermiştir.

Tablo 3' te dikkat çeken en önemli husus, hem 2018 yılında yaşanan yüksek kur artışlarında hem de 2020 yılında etkisini gösteren covid-19 pandemi sürecinde, özel bankalardaki takip oranlarının Kalkınma ve Yatırım Bankaları hariç (mahiyetlerinin farklı olması ve sektör paylarının düşük olması nedeniyle) kamu bankalarına nazaran daha hızlı ve yüksek tepki vermiş olmasıdır. Söz konusu süreçlerde kamu bankalarına nazaran özel bankalarda kredi verme iştihanının daha düşük olması, bireylere ve işletmelere sağlanan yeniden yapılandırma imkanları konusunda daha az esnek davranmaları bu sonucun doğmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Diğer bir değişle, kamu bankalarının son yıllarda kredi hacminde aldıkları payı sürekli olarak artırmaları, ayrıca sorun olmaya aday kredileri TOA hesaplarına aktarmadan önce müşterileri lehine mevcut yasal düzenlemeleri mümkün oldukça daha fazla kullanma eğiliminde olmaları, kredi takip oranının bu banka grubunda düşük kalmasında pay sahibi olduğu değerlendirilmektedir.

Grafik 3. Banka Grupları Bazında Donuk Alacak Gelişimi

Kaynak: Tablo 3'ten faydalanılarak hazırlanmıştır.

5. Sonuç

Türk bankacılık sektörünün son 10 yıllık nakdi kredi gelişim trendi incelendiğinde, 2019 yılına kadar genel olarak %15-20 bandında artış oranları söz konusu iken, 2019 yılında bu oran %11 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılından itibaren kredi artış oranları %35 seviyesini aşarak 2022 yılsonunda bir önceki yıla göre %55 ile zirve seviyesine çıkmıştır. Bu artışın temel nedeni ise yaşanan covid-19 pandemi sürecinin ekonomiye olumsuz etkisinin minimize edilmesi amacıyla, başta kamu bankaları öncülüğünde olmak üzere Kredi Garanti Fonu'nun da devreye girmesiyle verilen kredilerden kaynaklanmaktadır. Pandemi sürecinin zamanla etkisini yitirmesi ve ekonomilerin açılması ile kredi büyümesi 2022 yılsonunda en yüksek seviyeye çıkmıştır. Son on yıllık periyod içerisinde en düşük kredi artış oranı 2019 yılında gerçekleşmiş olup, bunun da temel nedeni 2018 yılında ülkemizde döviz kurlarında yaşanan yüksek artış ile birlikte ekonomide ve dolayısıyla bankacılık sektöründe yaşanan olumsuz süreçtir.

Türk bankacılık sektöründe 2014 yılına kadar %3 oranının altında benzer bir trend gösteren sorunlu kredi rakamı ise 2015 yılından sonra %3 oranının üzerinde seyretmeye başlamış ve 2019 yılındaki %5,68 ile en yüksek oranına ulaşmıştır. Türkiye'de 2018 yılında yüksek kur artışlarından kaynaklı oluşan finansal dalgalanma kredi takip rakamlarında etkisini maksimum olarak 2019 yılında göstermiştir. Banka grupları bazında takip oranları incelendiğinde; Kalkınma ve Yatırım Bankaları hariç tutulduğunda en düşük takip oranlarının kamu mevduat bankalarında olduğu, bunları özel sermayeli bankaların takip ettiği görülmektedir. Kamu bankalarının son yıllarda kredi hacminde aldıkları payı sürekli olarak artırmaları, takip oranlarının düşük kalmasında önemli rol oynamaktadır.

Çalışmamızda, 2012-2022 döneminde Türk bankacılık sektörü tarafından verilen toplam nakdi krediler ile bu krediler karşılığında oluşan sorunlu kredilerin gelişimleri oran analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Türk bankacılık sektörünün krediler ve sorunlu kredilerine ilişkin literatürde çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, bir bütün olarak 2018 kur dalgalanması ve pandemi konusunun

da bu süreçler üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların nispeten daha az olduğu görülmüştür. Türk bankacılık sektörünün 10 yıllık dönemini kapsayan çalışmamız içeriğinde hem 2018 kur dalgalanmasının hem de pandeminin kredi ve sorunlu krediler üzerindeki etkisi birlikte yer aldığından, bu yönüyle de literatüre katkı yapması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, R. (2000). Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Modelleri. TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul.
- Babuşçu, Ş., Hazar, A., Sunal, O. ve Sezgin Alp, Ö. (2016). Bankaların Takipteki Kredilerini Varlık Yönetim Şirketlerine Satışlarının Verimliliğe Etkisi. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 3(4):345-354.
- BDDK, Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 22 Haziran 2016, Sayı. 29750.
- BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeler, Aralık 2022-2021 (<https://www.bddk.org.tr/Veri/EkGetir/8?ekId=131>)
- BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeler, Aralık 2022, sh.1-2.
- Berger, A. N., & De Young, R. (1997). Problem Loans and Cost Efficiency in Commercial Banks. *Journal of Banking & Finance*, 21(6), 849-870.
- Beybur, M., & Çetinkaya, M. (2021). Covid-19 Pandemisinin Türk Bankacılık Sektörü Kredileri ve Tahsili Gecikmiş Alacakları Üzerindeki Etkileri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(28), 181-210.
- Bodur, G. (2009). Problemlili Kredilerin Yapılandırılması, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul.
- Demirel, S. (2021). Covid-19 Pandemisinin Kredi ve Mevduata Etkisi 2019- 2020. *Bankacılık Ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 22-37.
- Kavcıoğlu, Ş. (2003). Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi Çözüm Yolları ve Takibi, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

- Koyuncu, C. ve Saka, B. (2011). Takipteki Kredilerin Özel Sektöre Verilen Krediler ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31. s.113-124.
- Macit, F. ve Keçeli, B. (2012), Takipteki Kredi Oranını Etkileyen Faktörler: Türkiye’de Katılım Bankaları Örneği, Avrasya İncelemeleri Dergisi, 1,1, ss. 193-207.
- Polat, E. (1995). Türk Bankacılık Sisteminde Problemlili Kredileri Önceden Belirleyecek Model Geliştirilmesi İçin Bir Çalışma, Pamukbank T.A.Ş. Eğitim Yayınları, İstanbul.
- Selimler, H. (2006). Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, BSE, İstanbul.
- Seval, B. (2000). Sorunlu Krediler, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul.
- Sezal, L. (2023). Covid-19’un Takipteki Kredilere Etkisinin Araştırılması: Ekonometrik Bir Analiz. İktisadi İdari Ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 8(20), 54-68.
- Sezal, L. (2020). 2018 Ağustos Krizinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi. Journal of Economics and Research, 1(1), 17-32.
- Skarica, B. (2014). Determinants of Non-Performing Loans in Central and Eastern European Countries, Financial Theory and Practice, 38,1, pp. 37-59.
- Sahbaz, N. ve İnkaya, A. (2014). Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Sayı 1-1, s. 69-82.
- Takan, M. (2002). Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim, 2. Baskı, Ankara, Nobel yayın Dağıtım.
- TBB, Bankacılık, Banka ve Sektör Bilgileri, İstatistik Raporlar, Seçilmiş Rasyolar (<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>)
- Uzunoglu, S. (1996). Bankacılık. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları: 2, Ankara.

- Yıldıran, T. (2007). Finansal Piyasalarda Düzenleyici Otoritelerin Entegrasyonu, SPK Yayını: 207, Ankara.
- Yuca, H. (2012). Bankacılık Sektöründe Takipteki Krediler-Teminat İlişkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama. Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Yücememiş, B.T. ve Sözer, İ.A. (2010). Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Krediler: Mukayeseli Kriz Performansı, Avrupa Araştırmaları Dergisi, 18/1-2, s. 89-119.
- Yüksel, S. (2016). Bankaların Takipteki Krediler Oranını Belirleyen Faktörler: Türkiye İçin Bir Model Önerisi", Bankacılar Dergisi, 98, s.41-56